

SŁOWO WPROWADZAJĄCE

Badania nad starzeniem się ludności i konsekwencjami tego procesu mają w Polsce już ponad półwieczną tradycję. Można bowiem przyjąć, iż rozpoczęły się one wraz z opublikowaniem w 1959 roku pracy Edwarda Rosseta pt. *Proces starzenia się ludności: studium demograficzne* (Polskie Wydawnictwo Gospodarcze, Warszawa). Zainteresowanie długofalowymi konsekwencjami wzrostu liczby i odsetka seniorów nasiliło się szczególnie od połowy lat 90., w związku z rozpoczęciem wzmożonej dyskusji poprzedzającej wdrożenie reformy systemu emerytalnego. Aktualnie w rozważaniach dominuje spojrzenie na tę problematykę przez pryzmat społecznych kosztów, przede wszystkim definiowanych w kategoriach funkcjonowania Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz wydatków zdrowotnych. W tym kontekście dyskutowane są zmiany w zakresie prawa i uwarunkowań instytucjonalno-finance- sowych mających oddziaływać na zmiany niektórych zachowań (lub przynajmniej umiejscowienia w czasie biograficznym tych zachowań) związanych z osiąganiem zaawansowanego wieku. Na szczególne zwrócenie uwagi zasługuje problem trwałej dezaktywizacji zawodowej, która dotychczas najczęściej pojawiała się około 60. roku życia i przybierała skokowy charakter. Promowane obecnie zmiany zachowań obejmują nie tylko późniejsze wychodzenia z rynku pracy, ale także opuszczanie go stopniowo. Wprowadza się przy tym pewne udogodnienia ułatwiające podjęcie decyzji o przedłużeniu kariery zawodowej.

Zdecydowanie rzadziej zwraca się uwagę na to, iż osłabienie „naporu” zarówno na systemy emerytalno-rentowy, opieki zdrowotnej, jak i na usługi opiekuńczo- -pielęgniacyjne dokonać się może tylko w sytuacji redefinicji starości. Ten sposób myślenia, osadzony w społecznym konstruktywizmie, bazujący na ekonomii politycznej starzenia się (*political economy of ageing*), przybierający przynajmniej w zamierzeniach postać koncepcji aktywnego starzenia się – prowadzi do stwierdzenia, że najskuteczniejszym rozwiązaniem problemów związanych ze starzeniem się ludności jest zdanie sobie sprawy, iż – definiowana jako cecha jednostki – starość 2015 roku to zupełnie inny stan niż starość 1915 roku i inny niż starość roku 2050. Obserwowane „gołym okiem”, a jednocześnie potwierdzalne empirycznie, zmiany sprawności i poprawa stanu zdrowia osób starszych współwystępujące ze zmieniającymi się warunkami życia codziennego, które sprzyjają dłuższemu utrzymaniu samodzielności dzięki udogodnieniom ułatwiającym samodzielne funkcjonowanie,

uzasadniają pogląd, iż dzisiejsi sześćdziesięciolatkowie (siedemdziesięciolatkowie) to pięćdziesięciolatkowie (sześćdziesięciolatkowie) w przeszłości. Niestety, zgodnie z hipotezą opóźnienia kulturowego za przemianami świata fizycznego nie nadążają zmiany mentalno-instytucjonalne (Szukalski 2014). Stąd też pojawia się konieczność wprowadzenia rozwiązań zmieniających normatywne modele przebiegu życia w okresie starości na takie, które w większym stopniu podkreślają możliwość utrzymania aż do późnej starości całej wiązki aktywności społecznie użytecznych. Owe normatywne modele przebiegu życia to społeczne oczekiwania odnośnie do „właściwych” działań, odpowiednich dla fazy życia jednostki, przybierające postać norm wieku (Leisering 2004).

W niniejszym numerze Studiów Demograficznych prezentujemy pięć opracowań przygotowanych przez pracowników Uniwersytetu Łódzkiego. Uczelnia ta ma długą tradycję badań nad starzeniem się ludności. To tu przez długie lata pracował pionier badań demograficznych w tym zakresie, wspomniany już prof. Edward Rosset. Jednocześnie na tej uczelni pracowali: prawnik Wacław Szubert, prekursor badań nad zabezpieczeniem społecznym osób starszych oraz pedagog Aleksander Kamiński, wychowawca pokoleń andragogów i geragogów. W ostatnich latach prowadzone na Uniwersytecie Łódzkim, a ściśle związane z tematyką starzenia się ludności, badania dotyczą przede wszystkim problemów praktycznych, takich jak: sytuacja starzejących się pracowników na rynku pracy, zapewnienie usług opiekuńczo-pielęgnacyjnych dostosowanych do potrzeb najstarszych, sytuacja osób niepełnosprawnych, przejawy dyskryminacji seniorów. Przedstawione prace reprezentują te właśnie nurty tematyczne, nurty bezpośrednio powiązane z wspomnianymi wcześniej podejściami do analizowania skutków procesu starzenia się. Opracowania te powstały na kanwie wystąpień wygłoszonych na XXXII Konferencji Naukowej Polityków Społecznych zatytułowanej *Polityka społeczna w cyklu życia. Teoria – badania – praktyka*, jaka odbyła się w dniach 16–18 czerwca 2014 r. w Brzezinach pod Łodzią.

Justyna Wiktorowicz przedstawia mikroekonomiczne uwarunkowania decyzji podejmowanych przez osoby na przedpolu starości dotyczące pozostawania na rynku pracy lub wycofywania się zeń, skupiając się przede wszystkim na tych czynnikach, które mogą zachęcić do przedłużenia kariery zawodowej. Wątek ten kontynuuje Izabela Kołodziejczyk-Olczak, która – odwołując się do idei aktywnego starzenia się – przedstawia jedno z narzędzi wspierania osób chcących dłużej pozostać na rynku pracy, a mianowicie zarządzanie wiekiem. W pracy tej scharakteryzowano proces zarządzania wiekiem oraz działania instytucji międzynarodowych i krajowych ukierunkowane na upowszechnianie tego podejścia. Piotr Szukalski swoją uwagę skupia na zbiorowości najstarszych Polaków (tj. osób w wieku 80+), wskazując na te specyficzne cechy, które w nadchodzących dekadach prowadzić będą do konieczności zdecydowanie bardziej widocznego uwzględnienia potrzeb tej grupy przez podmioty realizujące politykę społeczną. Pewne wątki tych myśli rozwinięte są w pracy Zofii Szwedy-Lewandowskiej, poświęconej związkom pomiędzy dostępem do nieformalnych sieci wsparcia a odwoływaniem się przez seniorów do opieki instytucjonal-

nej. W kolejnym artykule Dorota Kałuża-Kopias analizuje prawidłowości migracji wewnętrznych osób starszych w Polsce, zakładając, że wraz z wiekiem zmieniają się motywy i kierunki przemieszczeń polskich seniorów.

Intencją Autorów było między innymi wskazanie, iż pomiędzy demografią a stosowanymi naukami społecznymi istnieje ścisły związek, zaś wielu problemów, którymi stosowane nauki społeczne się zajmują, nie da się dobrze zdiagnozować bez pogłębionej wiedzy demograficznej.

Piotr Szukalski

LITERATURA

- Leisering L., 2004, *Government and the life course*, [w:] J.T. Mortimer, M.J. Shanahan (eds.), *Handbook of life course*, Springer, New York, 205–225
- Szukalski P., 2014, *Zapóźnienie kulturowe jako ryzyko przyszłości? Kilka uwag na marginesie badań nad aktywnym starzeniem się*, [w:] Z. Strzelecki, E. Kryńska, J. Witkowski (red.), *Kryzys jakości życia*, Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus” PAN, Warszawa, 60–72, <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/handle/11089/5057>